

OSKAR LOORITS

ENDIS-EESTI ELU-OLU

II

**LUGEMISPALU
METSÆELUST JA JAHINDUSEST**

EESTI KIRJANDUSMUSEUM

TARTU 2004

SISUKORD

Laulude numbrid on märgitud tärnikesega (*)

Eessõna 2. trükile	3
*1. Metsa eeskuju inimestele.	5
2. Näide vanarahva loodustundest.	5
*3. Endisaja mälestus.	8
4. Söödavaid taimi ja arstirohte.	8
*5. Vaeslapse toitjad.	12
6. Lilled ja rohud Märjamaal.	13
7. Rahvabotaanikat Koerust.	17
*8. Lillenoppija kingad kuluvad.	21
9. Lapsed mähki otsimas.	21
10. Metshaldjas kaitseb oma taimi.	22
*11. Marjulekutse	23
12. Vanarahva marjandusest.	24
*13. Tütarlaps marjul.	33
14. Marjulised ja metsavaht.	34
15. Marjuliste sotsiaalne seisund.	36
*16. Kurg ja vares tütarlapsi arvustamas.	38
17. Karu marjuliste kaaslaseks.	39
18. Marjuliste nägemusi.	39
19. Marjuliste viperusi pühapäeval.	41
20. Uss helmeste asemele marjulise kaela.	42
21. Metsapiiga nõuab marju.	42
22. Mälestusi Marja-Mallest.	43
23. Marjulise käik allilma.	44
*24. Virulase ja mulgi elutunne.	44

25. Seenealused mehekese	45
26. Seente korjamisest ja külvamisest.	45
27. Seen vestleb tamme ja viinaga	49
*28. Looduse abi hädasolijaile.	50
29. Eksimisest ja eksitajaist.	50
30. Salapärane sõnajalg.	54
31. Siilipirohi – imehein.	55
*32. Püha lehe lõikamine.	56
33. Jõe ja mere pilliroost.	56
*34. Pähklilkäimise laule.	61
35. Pähklite korjamisest metsas ja kodus.	61
36. Pähklilemineja kuuleb tondimängu.	63
37. Mispärast pätkel tupes on?	64
38. Tammetõrul käimisest.	64
39. Mahla kasutamisest.	64
*40. Kask ja neuu – kaaslased.	67
41. Vihtade valmistamisest.	68
42. Pühapäevase lehesilkäija karistusi.	69
*43. Lehesilkäimise laul.	70
44. Kasetohu kiskumisest	71
45. Kasetohust palvekiri.	71
46. Tõrvas ja kasetoht.	72
47. Kõie ja viiskude valmistamine niintest.	72
48. Niinelise öömaja metsas.	74
49. Pillide meisterdamisest.	75
*50. Metsas laulja.	77
51. Madu jälitab soakiskujat.	77
52. Luudade lõikamisest ja kasutamisest.	77
53. Luuasepameister Kõvernina ja pilpameister Plõkatsnina.	78
54. Luuategija haldja jälgedel.	78
*55. Luudaminemise laul.	79
56. Hall vanamees eksitab korvitegijat.	79
57. Korvide tegemisest.	79
58. Vaigu kasutamisest.	80
*59. Vaigu-Aadu hundihädas.	80
60. Metsa kasutamisest ja selle õigusest.	83
*61. Tammest tarberiistad.	85
62. Endisaegsed nõumeistrid.	86
63. Avinurme riistameistrid.	87

*64. Oksad oigavad surma ja piina.	88
65. Metsatööd vanasti mõisas.	89
66. Metsavaim ajab teopoi si oma teerajalt ära.	92
*67. Kaval haoraiuja koduväiks.	93
68. Puude raiumisest.	93
69. Rammumees ja puuvedaja.	98
*70. Puude raiumine ja vedu.	100
71. Liiprite tahumine ja vedu.	100
72. Metsatöödest Pärnu "Valdhofi" ajastul.	101
*73. Võõras metsas ei taha laulda.	108
74. Metsavarguse tehnikast ja kombestikust.	108
75. Metsavaraste hirmutajad.	113
76. Metsavaim kaitseb puuvargaid.	116
77. Palgiparvetus Ohne jõel.	117
*78. Kosilane roost ja võsastikust.	118
79. Kuuldavaid ja nähtavaid hirmukujusid.	121
80. Metsapõlemisest.	123
81. Siil metsas tuletõrjujaks.	124
*82. Sõit omakseile külla läbi kolme metsa.	125
83. Tekkelugusid puudest.	125
84. Puude kasutamisest Märjamaal.	128
*85. Puude mõistatamine.	137
86. Tõrva-, tõkati- ja pigiasjandusest.	137
87. Kuidas vanasti süsi saadi.	142
88. Söepõletaja põgenemine metsast.	145
*89. Metsas ilus elada.	146
90. Ülendi ebajumal.	146
91. Kassaare hiiemets neitsite ja koertega.	148
92. Mälestusi hiiekohtadest.	149
93. Hiiekohtade hävitamisest.	152
*94. Vaeslapse ehtijad.	155
95. Vanarahva mälestusi haldjatest.	155
96. Metshaldja taganemine inimeste eest.	159
97. Lossu Laan.	160
*98. Hukkumine metsa.	162
99. Metsaüksiklased.	163
100. Sõjaaegsed varjupaigad.	164
101. Kaabakad ja pardiajajad metsades.	165
102. Näiteid röövlilugudest.	167

103. Lööper peletab röövlid.	169
104. Soolaugastest ja sootuledest.	170
105. Puigu kiskumisest.	173
106. Turbalõikamisest.	173
107. Uss, palunõid, sisalik.	174
*108. Ussisõnad Saaremaal.	181
109. Mees usside talvekorteris.	182
110. Jutte ussikuningast.	182
111. Rahvapärimusi konnast.	185
112. Vainukõis.	186
113. Sipelgas kaebajaks ja ämblik tunnistajaks kohtus.	188
114. Sipelgapesa viiruk.	188
*115. Ladvad lindudele.	189
116. Linnupesade otsimisest.	189
117. Linnupoegade piinaja karistus.	191
118. Linnumunade kogumine ja jahilinnud Kihnul.	191
*119. Varese munad ja laul.	192
120. Linnupete.	193
*121. Kägu petab neidu.	195
122. Metshaldjad kasvatavad linde.	195
123. Tetrede ja mõtuste mäng.	196
*124. Tedrepaelad.	199
125. Tetrede ligimeelitamisest kujudega.	200
126. Linnujahist Saaremaal.	202
127. Linnujahist kevadpühil.	205
128. Kummalised linnud hirmutavad kütti.	207
129. Metshaldja linnusõlmed ja katmine.	209
*130. Linnud põllutööl.	212
131. Rahvapärimusi lindudest.	212
*132. Linnud toovad sooja.	218
133. Mägede Mart müütab kukepoegi.	218
134. Lindude ja neljajalgsete sõda.	219
135. Vanasõnu lindudest.	219
*136. Linnud lohutavad vaeslast.	221
137. Mida arvab vanarahvas siilist.	222
138. Pisikilde metsloomadest.	223
139. Reinuvaderi kõnelusi.	226
*140. Loomad tööl.	227
141. Hundi ja ilvese kahevõitlus.	227

142. Metsloomad omavahelises võitluses.	228
143. Pöder – meie metsloomade uhkus.	230
144. “Metsas oli põdrajaht.”	232
145. Jaaniöine põdralaskja.	242
*146. Loomad põllul, kurg kündmas.	243
147. Üht ja teist karudest.	244
148. Emakaru põdrajahil.	246
149. Karu suhted naistega.	247
150. “Mehe jõud ja naise julgus.”	248
151. Karu rumalus.	249
152. Karu õrnad kohad.	250
153. Karu äraehmatamine.	251
154. Karu veab küti puuõõnsusest välja.	252
155. Mesikäpa maiusroog.	253
*156. Karu ja hundi õlletegu.	254
157. Karul kell kaelas.	254
158. Karu kaerapõllul.	255
159. Vanapäts loomade ja inimeste kallal.	256
160. Mälestusi karutantsitajaist.	258
161. Mõisasaksad karujahil.	260
*162. Karusõnad.	262
163. Sõbrad vaheldumisi karu hoidmas.	262
164. Karu armastab sõita.	263
165. Karu peetakse suureks saksaks.	264
*166. Hundisõnu.	265
167. Hundi loomine.	266
168. Hundi iseloomustusi.	268
169. Hundi pesast ja poegadest.	270
170. Mälestusi marutõbiseist huntidest.	272
171. Vooriliste, karjaste ja õitsiliste nuhtlus.	274
*172. Hunt ootab hobuse surma.	278
173. Metsakoer koduloomade kallal.	278
174. Vabadikul pole kahte hunti vaja.	279
175. Hunt tungib õue ja elamutesse.	280
176. “Hundisari.”	282
177. “Kimpus kui hunt Vingissaare kaevus.”	282
178. Hunt Tallinna külastajaks.	283
179. “Külamehed, tee pooleks!”	283
*180. Laps heinaliste kaasas.	284

181. Hundid lapsi murdmas ja oma pessa viimas.	284
182. Hundist sabapidi kinni.	286
183. Joomamehe ärkamine.	288
184. Kust kerjus oma nime sai.	289
185. Mehe võitlus hundiga.	289
186. Kaval kriimsilm tuld kustutamas.	291
187. Mihkel Veske käsikiri huntidest meie maal.	292
*188. Hundi hurjutamine.	295
189. Kuidas hunte ja muud jahisaaki püüti.	295
190. Mehe kukkumine hundiauku.	298
191. Mälestusi "hundipearahast".	299
192. Hundijaht üksikult ja kogu vallaga.	301
193. Äpardusi hundijahil.	304
194. Huntide söötmine taevast.	305
195. Huntide valitseja.	306
*196. Arstimissõnad.	309
197. Kuidas hundid Riimaaale ära aeti.	310
198. Püha Jüri kutsikad murravad pahu vaime.	310
199. Huntide kadumine meie saartelt ja suureltmaalt.	313
200. Nalju ühenduses hundiga.	315
*201. Rebane hoiatab kitse hundi eest.	320
202. Vanaaegne küttimiskunst ja jahiviisid.	320
203. Jahindusest Mulgimaal.	331
204. Jahindusest Pärnumaal.	334
205. Jahindusest Virumaal.	349
206. Jahindusest Võrumaal.	358
207. Jahindusest Saaremaal.	371
208. Kihnu kalurite jahindusest.	373
209. Lisaandmeid jahindusest.	374
*210. Jänese õhkamine.	377
211. Mõisa- ja vallarahvas jahil.	378
212. Mõisnike jahipeod 1847.	380
213. Mõisnikud vahetavad sulase ja peni.	389
214. Kolovere krahvi jahihimu kadumine.	390
*215. Kütt pühib püssi.	391
216. Salaküttide seiklusi ja sekeldusi.	391
217. Üht-teist metsavahi elust.	396
*218. Kahejalgsed hundid.	400
219. Jahimehed ja abiellumine.	401

220. Mitmesuguseid memoraate jahimeestest.	402
221. Karukindral.	404
222. Usara Tani jahijutud.	406
223. Jahimeeste nonsens-nalja.	409
*224. Head jahikoerad.	410
225. Tark koer Voks.	411
226. Kasuka ja piibu laskmine.	412
227. Taialisi jahimehi.	413
*228. Kütil ei lõpe toores liha.	415
229. Taige ja loitse ühenduses püssiga.	415
230. Usulised eelarvamused küttimist pidurdamas.	421
231. Pühadeaegsed hirmukujud küttide peletamiseks.	428
232. Kirik mõisnike jahieesõigust hooldamas.	430
*233. Jahimehe sarvepuhumine.	432
234. Kaks lugu Kursist.	433
235. Kolm poolpõlenud püssi puu taga.	435
236. Eksitaja metselkjas.	436
237. Küti kummitajaid Karistes.	438
*238. Loomade ja puude kontsert.	439
239. Madu õpetab kütile keeli.	439
240. Küti kahekordne õnn.	440
241. Jahimehe kummitajaid.	442
*242. Öö hiielas.	451
243. Mõningaid kilde.	451
JÄRELSÕNAKS.	453
TEEMAREGISTER.	457
LÜHENDID.	466
PILTIDE JA JOONISTE NIMEKIRI.	468
KIRJANDUST "ENDIS-EESTI ELU-OLU II" TEEMAL.	471
Eesti kihelkondade kaart.	474